

Inzetten op lezen

Zo help je zwakke begrijpend lezers

Landelijk Netwerk Taal | Effectieve interventies

Astrid Kraal
30 september 2021

1

Even voorstellen

Universiteit
Leiden

BE
Brain and Education Lab
Leiden University

CED
groep
Als leren je lief is

NIEUWSBEGRIIP
Kenniscentrum Begrijpend Lezen

2

Inhoud

- I. Theorie begrijpend lezen
- II. Onderzoek naar leesaanpakken jonge lezers
- III. Zo help je zwakke begrijpend lezers
Praktische aanbevelingen

3

I. Theorie begrijpend lezen

- belangrijke vaardigheid
- complexe vaardigheid
  - cognitieve processen
    - basistaalvaardigheden
    - begripsvaardigheden

4

I. Theorie begrijpend lezen
verschillende soorten teksten

verhalende teksten	informatieve teksten
<ul style="list-style-type: none"> • (voorspelbare) verhaallijn • hoofdpersonen • herkenbare situaties • kan fictief zijn • plaatjes 	<ul style="list-style-type: none"> • niet-verhalend • informatie overdragen • feitelijke informatie • concepten en definities • diagram, schema, grafiek <p>Voorbeelden: schoolboekteksten, recepten, krantenberichten, gebruiksaanwijzingen, bijsluiters</p>

5

I. Theorie begrijpend lezen
alles draait om de opbouw van een samenhangende mentale representatie van de betekenis van de tekst
essentieel voor succesvol leesbegrip

(voor overzicht theoretische modellen zie bijv. McNamara & Magliano, 2009)

6

Papa is eten aan het koken
 Mama zit te werken achter de computer.
 Simon en Tom spelen met de iPad van hun grote zus
 Die ligt een boek te lezen op de bank.
 Maar dan wordt opeens het scherm zwart.
 De iPad doet helemaal niets meer.
 Trillend lopen ze naar hun zus.
 Ze wijzen naar de iPad.
 Simon zegt: Hij ging opeens zomaar kapot.
 Sanne kijkt naar broertjes aan en begint te lachen.
 Het valt wel mee hoor, zegt ze.
 Zullen we hem weer maken?
 Sanne pakt een oplader uit de kast.
 En ze zegt: Na het eten doet hij het weer.
 De batterij is alleen maar leeg
 Hij moet even in de oplader
 Tom en Simon zijn opgelucht.
 Papa roept dat ze allemaal moeten komen.
 Zo, nu eerst lekker eten.

7

I. Theorie begrijpend lezen

kwaliteit van 'mentale plaatje' hangt af
 van vermogen om *inferenties* te maken
 tijdens het lezen

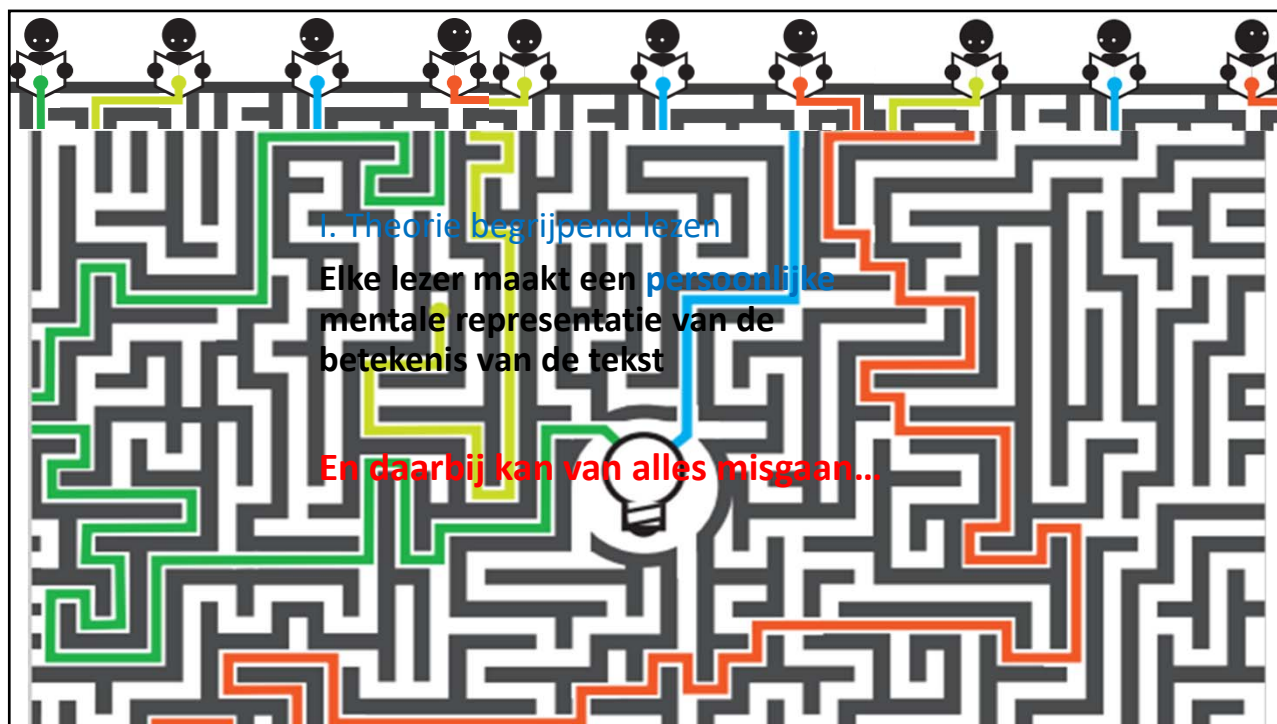
- lezerskenmerken
- tekstkenmerken

(Van den Broek, Helder, & Van Leijenhorst, 2013)

(afbeelding: Brain and Education Lab, UL)

8

I. Theorie begrijpend lezen

Elke lezer maakt een **persoonlijke** mentale representatie van de betekenis van de tekst

En daarbij kan van alles misgaan...

9

II. Onderzoek naar leesaanpakken jonge lezers

- hardop denken (strategiegebruik)
- subgroepen lezers
- eye-tracking (oogbewegingspatronen)
- verhalende teksten – informatieve teksten
- tekst lay-out

NWO

Universiteit Leiden

CED groep
Als leren je lief is

10

II. Onderzoek naar leesaanpakken

- procedure

Instructie


```

graph TD
    A[Oefentekst] --> B[Tekst 1: Informatief]
    B --> C[Begripsvragen]
    C --> D[Tekst 2: Verhalend]
    D --> E[Begripsvragen]
    E --> F[Tekst 3: Informatief]
    F --> G[Begripsvragen]
    G --> H[Tekst 4: Verhalend]
    H --> I[Begripsvragen]
    
    C --- J[Type 1: feit]
    C --- K[Type 2: tussen zinnen]
    C --- L[Type 3: achtergrondkennis]
  
```

11

II. Onderzoek naar leesaanpakken

hardop denken

- verschillen de leesaanpakken van zwakke en sterke begrijpend lezers?
- is er effect van tekstsoort op leesaanpak?
- maken sterke lezers wel onderscheid in tekstsoort en zwakke lezers niet?

(Kraal, Koornneef, Saab, & van den Broek, 2018)

12

II. Onderzoek naar leesaanpakken

hardop denken, fragment transcript (1)

Veel mensen nemen een souvenir mee van vakantie.
<i>Kind 1: Dat zijn dus speeltjes.</i>
<i>Kind 2: (...) Eh. Ik denk dat ze (...) ze nu gaan vertellen iemand die heel veel souvenirs meeneemt.</i>
Souvenirs zijn leuk.
<i>Kind 1: Om ergens neer te zetten.</i>
<i>Kind 2: Denk dat ehm, iemand anders ook in het verhaaltje het ook heel leuk vindt.</i>
Ze laten aan je vakantie denken.
<i>Kind 1: Bijvoorbeeld, je bent op het strand en dan koop je een beeldje van een man die op het strand staat.</i>
<i>Kind 2: (...) (zucht) (...) (zucht) hier weet ik niks bij.</i>

13

II. Onderzoek naar leesaanpakken

hardop denken, fragment transcript (2)

Maar in een vliegtuig mag je niet alles meenemen.
<i>Kind 1: Bijvoorbeeld je hebt een glazen beeldje en daar zitten scherpe puntjes aan, dan zijn ze bang dat je daar iets mee doet.</i>
<i>Kind 2: Ehm, ik denk dat ze nu gaan vertellen dat je niet te veel kilo mee mag nemen.</i>
Sommige spullen zijn verboden.
<i>Kind 1: Bijvoorbeeld messen of scharen. Of uhh. Ja. Neushaardinetjes.</i>
<i>Kind 2: (...) eh (...) want sommige spullen zijn te zwaar voor het vliegtuig.</i>
Je mag natuurlijk geen wapens of scherpe dingen meenemen.
<i>Kind 1: Net zoals ik net zei.</i>
<i>Kind 2: (...) (zucht) eh. (...) Ik heb geen idee.</i>

14

II. Onderzoek naar leesaanpakken

hardop denken, begripsproces:

- Tekstherhalingen
- Verbindende inferenties
- Elaboratieve en predictieve inferenties
- Commentaar geven
- Vraag stellen
- Lange pauze
- Foute elaboratieve/predictieve inferenties

Gebaseerd op McMaster et al. (2012)

15

II. Onderzoek naar leesaanpakken

hardop denken, begripsproduct:

drie typen vragen:

- letterlijk/feitelijk
- verband tussen zinnen
- verband tussen informatie in tekst en achtergrondkennis lezer

Gebaseerd op Cain en Oakhill (1999)

16

II. Onderzoek naar leesaanpakken

hardop denken, conclusies

- **zwakke lezers** passen niet heel andere strategieën toe dan sterke lezers, maar maken vaker foutieve elaboraties bij informatieve teksten
- **zwakke en goede lezers** passen hun strategiegebruik aan tekstsoort aan en doen dat op dezelfde manier
- **zwakke en goede lezers** hebben meer moeite met vragen waarbij ze een verband moeten leggen tussen zinnen in de tekst en tussen de tekst en de eigen achtergrondkennis dan met feitelijke vragen, vooral bij informatieve teksten

17

II. Onderzoek naar leesaanpakken

hardop denken


```

graph TD
    A[allerlei problemen:  
woordenschat,  
decoderen,  
werkgeheugen, ...] --> B[subgroepen  
zwakke  
begrijpend  
lezers]
    B --> C[problemen  
met  
inferenties]
    C --> D[subgroep 1: omschrijvers  
legt te veel nadruk op begrip  
van losse zinnen, of zinnen die  
direct op elkaar volgen]
    C --> E[subgroep 2: uitweiders  
probeert verbanden te leggen,  
maar legt niet de juiste of de  
belangrijkste verbanden]
  
```

subgroepen zwakke begrijpend lezers

problemen met inferenties

allerlei problemen: woordenschat, decoderen, werkgeheugen, ...

subgroep 1: omschrijvers
legt te veel nadruk op begrip van losse zinnen, of zinnen die direct op elkaar volgen

subgroep 2: uitweiders
probeert verbanden te leggen, maar legt niet de juiste of de belangrijkste verbanden

(Rapp, Van den Broek, McMaster, Kendeou, & Espin, 2007)

18

II. Onderzoek naar leesaanpakken

eye-tracking

- verschillen de oogbewegingspatronen van zwakke en sterke begrijpend lezers?
- is er effect van tekstsoort op de oogbewegingen?
- maken sterke lezers wel onderscheid in tekstsoort en zwakke lezers niet?

(Kraal, van den Broek, Koornneef, Ganushchak, & Saab, 2019)

19

II. Onderzoek naar leesaanpakken

eye-tracking, begripsproces: o.a.

- oogsprongen (saccades)
- fixaties
- regressies
- leestijd

(foto: readoxford.org)

20

II. Onderzoek naar leesaanpakken

eye-tracking, begripsproduct:

drie typen vragen:

- letterlijk/feitelijk
- verband tussen zinnen
- verband tussen informatie in tekst en achtergrondkennis lezer

Gebaseerd op Cain en Oakhill (1999)

21

II. Onderzoek naar leesaanpakken

eye-tracking, conclusies

- **zwakke lezers** gaan – vergeleken met verhalende teksten – anders om met informatieve teksten dan sterke lezers
- **zwakke lezers** passen hun strategiegebruik aan tekstsoort aan, maar doen dat op een suboptimale manier voor informatieve teksten
- **zwakke en goede lezers** hebben meer moeite met vragen waarbij ze een verband moeten leggen tussen zinnen in de tekst en tussen de tekst en de eigen achtergrondkennis dan met feitelijke vragen, vooral bij informatieve teksten

22

III. Praktische aanbevelingen

hoe kun je **zwakke**
begrijpend lezers
helpen?

23

III. **Zo help je zwakke begrijpend lezers**

- stel vragen die inferenties maken stimuleren

24

In je lijf zitten botten.
 Alle botten samen zijn je skelet.
 Veel botten kun je voelen.
 Bijvoorbeeld die in je vingers en je tenen.
 Botten zijn gemaakt van kalk en lijmstof.
 Het ene maakt je botten sterk.
 En het andere maakt ze buigbaar.
 Kleine kinderen zijn heel lenig.
 Er zit veel lijmstof in hun botten.
 Hun botten breken niet snel.
 Bij oude mensen is het anders.
 Zij hebben weinig lijmstof in hun botten.
 Er zit meer kalk in hun botten.
 Hun botten breken sneller.
 Je skelet geeft vorm aan je lijf.
 Het bestaat uit meer dan tweehonderd botten.
 Weet je waar de meeste botten zitten?
 In je handen en in je voeten.
 En het grootste bot in je lijf zit in je bovenbeen.

Vragen:

1. Waar in je lijf zit het grootste bot?
2. Waarom breken botten van kleine kinderen niet snel?
3. Hoe zou je lijf zijn zonder skelet?

25

In je lijf zitten botten.
 Alle botten samen zijn je skelet.
 Veel botten kun je voelen.
 Bijvoorbeeld die in je vingers en je tenen.
 Botten zijn gemaakt van kalk en lijmstof.
 Het ene maakt je botten sterk.
 En het andere maakt ze buigbaar.
 Kleine kinderen zijn heel lenig.
 Er zit veel lijmstof in hun botten.
 Hun botten breken niet snel.
 Bij oude mensen is het anders.
 Zij hebben weinig lijmstof in hun botten.
 Er zit meer kalk in hun botten.
 Hun botten breken sneller.
 Je skelet geeft vorm aan je lijf.
 Het bestaat uit meer dan tweehonderd botten.
 Weet je waar de meeste botten zitten?
 In je handen en in je voeten.
 En het grootste bot in je lijf zit in je bovenbeen.

Vragen:

1. Waar in je lijf zit het grootste bot?
2. Waarom breken botten van kleine kinderen niet snel?
3. Hoe zou je lijf zijn zonder skelet?

26

In je lijf zitten botten.
 Alle botten samen zijn je skelet.
 Veel botten kun je voelen.
 Bijvoorbeeld die in je vingers en je tenen.
 Botten zijn gemaakt van kalk en lijmstof.
 Het ene maakt je botten sterk.
 En het andere maakt ze buigbaar.
 Kleine kinderen zijn heel lenig.
 Er zit veel lijmstof in hun botten.
 Hun botten breken niet snel.
 Bij oude mensen is het anders.
 Zij hebben weinig lijmstof in hun botten.
 Er zit meer kalk in hun botten.
 Hun botten breken sneller.
 Je skelet geeft vorm aan je lijf.
 Het bestaat uit meer dan tweehonderd botten.
 Weet je waar de meeste botten zitten?
 In je handen en in je voeten.
 En het grootste bot in je lijf zit in je bovenbeen.

Vragen:

1. Waar in je lijf zit het grootste bot?
2. Waarom breken botten van kleine kinderen niet snel?
3. Hoe zou je lijf zijn zonder skelet?

27

III. Zo help je zwakke begrijpend lezers

- stel vragen die inferenties maken stimuleren
- laat leerlingen af en toe hardop denken
- heb oog voor typen lezers, bied maatwerk
- besteed aandacht aan tekortkomingen
- laat leerlingen al op jonge leeftijd kennismaken met informatieve teksten
- besteed aandacht aan tekstkenmerken
- leer leerlingen om hun leesaanpak aan te passen aan tekstsoort

28

III. Zo help je zwakke begrijpend lezers

- activeer voorkennis en help bij het leggen van verband tussen voorkennis en tekst
- model tijdens lezen door hardop te denken
- help bij het leggen van verbanden door signaalwoorden te gebruiken
- wees extra alert op causale en referentiële verbanden in teksten

29

III. Zo help je zwakke begrijpend lezers

- causale en referentiële verbanden

De bloemen in de vaas hangen helemaal slap.

Ze hebben te weinig water gekregen.

30

III. Zo help je zwakke begrijpend lezers

- causale en referentiële verbanden

De bloemen in de vaas hangen helemaal slap.

Ze hebben te weinig water gekregen.

A red oval highlights 'De bloemen' in the first sentence, and a green oval highlights 'helemaal slap.' in the same sentence. A red arrow points from the red oval to the second sentence, and a green arrow points from the green oval in the second sentence back to the green oval in the first sentence.

31

III. Zo help je zwakke begrijpend lezers

- activeer voorkennis en help bij het leggen van verband tussen voorkennis en tekst
- model zelf af ten toe tijdens het lezen door hardop te denken
- stel vragen die inferenties maken stimuleren
- help bij het leggen van verbanden door signaalwoorden te gebruiken
- wees extra alert op causale en referentiële verbanden in teksten
- grijp kansen aan om de kennis van de wereld (en woordenschat) van leerlingen uit te breiden

32

Interesse in proefschrift
of praktische brochure?
a.kraal@cedgroep.nl

Astrid Kraal

Bedankt voor je belangstelling!

33

Vandaag was de grote dag.
De dag van de wedstrijd.
De laatste van het seizoen.
Er was nog een minuut te spelen.
Het stond nog nul-nul.
Het publiek keek in stilte toe.
Roel nam de strafschoep.
De keeper miste de bal!
Het publiek juichte en gilte.
Roel had het winnende doelpunt gemaakt.
De spelers van zijn team waren heel blij.

Roel was weer thuis.
Hij had honger.
Hij zocht in de kast.
En hij vond een pak koekjes.
Roels moeder had zijn lievelingseten gemaakt.
Omdat hij zo goed gespeeld had.
Maar Roel had geen honger.
Hij at zijn patat zelfs niet op.

- welke verbanden zie je?
- welke inferenties moeten worden gemaakt?
- welke vragen stimuleren de lezer om inferenties te maken?

Tekst gebaseerd op Cain en Oakhill (1999)

34